

## ТЕКСТ У СВІТЛІ ЗАВДАНЬ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Завгородня В. І.

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Кресан О. Я.

Когнітивна лінгвістика – це лінгвістична дисципліна, в якій функціонування мови розглядається як різновид когнітивної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища [1, 172]. Когнітивна лінгвістика розвиває успадковану від лінгвістики, філософії та психології класичну проблему зв'язків між мовою та мисленням, що традиційно вирішувалась у лінгвістиці через лінгвістичний аналіз понять, суджень та умовиводів.

Головною метою когнітивної лінгвістики є опис і пояснення мовної здатності та знань мови як внутрішньої когнітивної структури та динаміки адресанта / адресата, що розглядається як система перетворення інформації, складається з кінцевого числа самостійних модулів і співвідносить мовну інформацію на різних рівнях [2, 106]. Когнітивне дослідження концептуального масиву твору є необхідною ланкою аналізу при комплексному підході до інтерпретації тексту.

Загальною стратегією сучасної лінгвістики тексту (вперше цей термін вживається у Е. Косеріу [2, 112]) є перехід від вивчення текстової інтегрованої структури до аналізу тексту як комунікативної системи, детермінованої такими її складовими, як особистість мовця (автора) в сукупності його психологічних, ментальних, соціально-культурних, етнічних та інших властивостей; адресат та його рівень сприйняття; екстралінгвістичні характеристики двох типів ситуації: того, про що йде мова в тексті, та того, що опосередковує його творення в соціокультурному контексті дійсності.

Текст у когнітивній лінгвістиці аналізується як певним чином організований концептуальний масив. Аналіз концептуальної бази тексту є одним із різновидів концептуального аналізу, який використовується для дослідження концептуальних структур, утворених концептами, що організують інформацію у семантиці одиниць мови й мовлення. Концепт – це будь-яка оперативна одиниця мислення, що може мати або не мати під собою чіткої логічної форми.

Поняття "концепт" у когнітивній лінгвістиці пов'язане із поняттям "домен". Останній є широким концептом, на фоні якого визначається інший концепт, вужчий за інформацією, котру він несе. Розрізняють базові та небазові домени. Комплекс доменів, які структурують певний концепт, є концептуальною матрицею, в якій домени ніби накладаються один на одного. Типи зв'язків між доменами відображені у мережевій моделі, аналогічній фреймовій моделі.

Центральною категорією когнітивної лінгвістики є фрейм – це ієрархічно впорядкована репрезентація певної стандартної ситуації дійсності, комплексна когнітивна структура авторської свідомості. У пам'яті людини зберігається великий набір різноманітних фреймів, які актуалізуються під час сприйняття нових сцен. Універсальним інструментарієм для моделювання інформації, яка активується мовними знаками, слугують пропозиційні схеми базисних фреймів [3, 57-60]. Ці схеми належать до предметного, акціонального, посесивного, ідентифікаційного та компаративного фреймів.

Вербалізовані образи художнього твору вивчають, зокрема, за допомогою фреймової моделі, яка уможливає розгляд того, яким чином організована концептуальна інформація про образ. Оскільки така інформація містить пропозиції, можливим є залучення до аналізу образу персонажа пропозиційних схем базисних фреймів. При цьому, аналіз текстових фрагментів за допомогою пропозиційних схем уможливає побудову міжфреймової мережі, що узагальнює та структурує наявну в тексті інформацію про образ.

1. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник / І. Б. Штерн. – К. : АртЕк, 1998. – 336 с.
2. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики / О. О. Селіванова. – К. : Фитосоціоцентр, 1999. – 148 с.
3. Жаботинская С. А. Нелинейная динамика в когнитивных исследованиях / С. А. Жаботинская // Труды конференции. – Нижний Новгород: Институт прикладной физики РАН, 2011. – С.57-60.